

Kinga Przybysz
Collegium Da Vinci, Poznań
ORCID ID: 0000-0001-7648-4986
e-mail: kinprzybysz@gmail.com

Żegnaj, Wielka Brytania. Radio Maryja wobec brexitu

ABSTRAKT

Brexit postrzegać można jako jedno z ważniejszych wydarzeń w historii Unii Europejskiej. Decyzja Brytyjczyków o opuszczeniu Unii Europejskiej ma swoje konsekwencje nie tylko na płaszczyźnie ekonomii i polityki, ale także na płaszczyźnie dyskursu medialnego. Artykuł ten stanowi próbę analizy przekazów, jakie w kontekście brexitu prezentowane były przez redakcję kontrowersyjnego Radia Maryja. Jak się okazało, brytyjskie referendum stało się przyczynkiem do krytyki unijnych elit i straszenia wizją europejskiego „superpaństwa”.

SŁOWA KLUCZOWE: brexit, Radio Maryja, dyskurs.

„Czy Wielka Brytania powinna pozostać członkiem Unii Europejskiej?” – Brytyjczycy, którzy poszli do urn 23 czerwca 2016 r., udzielili na to pytanie negatywnej odpowiedzi¹. Brexit okazał się szokiem dla Europy i świata, wprowadził niepokój nie tylko w sferze politycznej, ale i społecznej oraz gospodarczej. Paradoksalnie, wynik głosowania przyniósł więcej pytań niż odpowiedzi – nie do końca wiadomo, jak brexit będzie wyglądał w praktyce i jakie konsekwencje przyniesie zarówno UE, jak i samej Wielkiej Brytanii. „No” wyspiarzy słyszalne było w Polsce i wśród Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii, trafiło też na czołówki europejskich gazet i programów informacyjnych, stając się jednocześnie przyczynkiem debat zarówno na gruncie publicystycznym, jak i naukowym.

Artykuł ten wpisuje się w nurt badań nad brexitem, stanowiąc próbę refleksji nad decyzją Brytyjczyków z perspektywy Radia Maryja: rozgłośni o. Tadeusza Rydzyskiego, uchodzącej za medium raczej antyunijne², organizujące wokół siebie dość hermetyczne

¹ P. Szubański, *Brexit. Wielka Brytania poza Unią. Wyniki referendum: w Anglii za, Szkocja przeciwna. Funt w dół*, Wyborcza.pl (24.06.2016), <http://wyborcza.biz/Waluty/1,111132,20296094,brexit-wielka-brytania-pozza-unia-wyniki-referendum-w-anglii.html#ixzz4FDC8c6yH> (23.07.2017).

² K. Pokorna-Ignatowicz, *Antyunijne imperium Ojca Rydzyskiego. Od Radia Maryja to TV Trwam*, „Studia Medioznawcze” 2003, nr 5 (15), s. 189.

środowisko i promujące narodowo-religijne przeżywanie wiary³.

Założenia badawcze

W centrum zainteresowania znalazły się dwie publicystyczne audycje Radia Maryja: „Aktualności dnia” oraz „Rozmowy niedokończone”. „Aktualności dnia” to codzienny, kilkunastominutowy program, poświęcony bieżącym wydarzeniom, które są komentowane przez zaproszonych gości. Dla odmiany, „Rozmowy niedokończone” stanowią rozbudowaną, trwającą kilka godzin audycję, w trakcie której omawiane są bardziej złożone problemy – według I. Krzemińskiego obszary tematyczne poruszane w „Rozmowach niedokończonych” można podzielić na cztery grupy. Pierwsza z nich obejmuje aktualne problemy życia społeczno-politycznego i gospodarczego. Druga zajmuje się problematyką tradycji narodowej i dziejów Polski. Trzecia dotyczy zagadnień związanych z życiem polskiego Kościoła, czwarta zaś zajmuje się nauką moralną Kościoła⁴.

Pod uwagę brano trzymiesięczny okres czasu, jaki minął od ogłoszenia oficjalnej kampanii referendalnej, które nastąpiło 15 kwietnia 2016 roku⁵, do decyzji rządu brytyjskiego odrzucającej pomysł powtórzenia referendum, którą podjęto 9 lipca 2016 roku⁶. Takie umocowanie widełek czasowych pozwoliło z jednej strony uchwycić okres przedreferendalny, z drugiej zaś objąć zasięgiem także czas, który nastąpił krótko po ogłoszeniu wyników głosowania.

Pierwszy etap badań poświęcony został kompletowaniu korpusu badawczego, do którego włączono wszystkie audycje „Rozmów niedokończonych” i „Aktualności dnia”, które po pierwsze, mieściły się we wskazanym przedziale czasowym, a po drugie odnosiły bezpośrednio do kampanii referendalnej i brexitu⁷. W drugim etapie analizowano treść audycji pod kątem pytań badawczych, w nawiązaniu do koncepcji wieloaspektowej analizy dyskursu przedstawionej przez Ruth Wodak, postulującej rozpatrywanie dyskursu poprzez pryzmat kontekstów, w jakich został on osadzony⁸. Dociekaniom przyświecały trzy główne pytania badawcze: jak wiele audycji poświęcono brexitowi? (aspekt ilościowy badań), jak przyjęto decyzję Brytyjczyków i w jakim kontekście ją przedstawiano? (aspekt jakościowy badań) i wreszcie – czy i jak mówiono w kontekście brexitu o Polsce i Polakach? (aspekt jakościowy badań).

---

³ I. Krzemiński, *Czego nasz uczy Radio Maryja*, Warszawa 2009.

⁴ Ibidem, s. 26.

⁵ I. Krupa, *Wielka Brytania: Ruszyła kampania przed referendum ws. Unii Europejskiej*, *GazetaPrawna.pl*, 15.04.2016, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/936707,wielka-brytania-ruszyła-kampania-przed-referendum-ws-unii-europejskiej.html> (10.07.2017).

⁶ *Wielka Brytania: rząd odrzucił petycję o ponowne referendum ws. Brexitu*, PAP, Polskie Radio, 09.07.2016, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1641307,Wielka-Brytania-rzad-odrzuil-petycje-o-ponowne-referendum-ws-Brexitu> (10.07.2017).

⁷ Materiały pobrano ze strony internetowej Radia Maryja: www.radiomaryja.pl.

⁸ R. Wodak, *Dyskurs populistyczny: retoryka wykluczenia a gatunki języka pisanego*, [w:] *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008.

„Aktualności dnia”

W interesującym autorkę okresie opublikowano w sumie 144 nagrania „Aktualności dnia”, z czego sześć z nich w całości poświęcono brexitowi. Pięć pierwszych audycji zostało zarejestrowanych w czerwcu, jedna zaś w lipcu. Oznacza to, że zainteresowanie brexitem osiągnęło swój szczyt tuż przed, w trakcie trwania i po ogłoszeniu wyników referendum – w tym czasie wyemitowano odpowiednio dwie, jedną oraz trzy audycje, co jest raczej zrozumiałe i podyktowane logiką działania mediów.

Co ciekawe, stosunkowo najłagodniejsze oblicze programu zaprezentowano w dwóch pierwszych audycjach, które, jak wskazano, wyemitowano w „przedbrexitowej”, przedreferendalnej rzeczywistości. Dyskutowano wówczas na temat ewentualnych skutków brexitu, odnosząc się także do warunków dalszego członkostwa wynegocjowanych przez Davida Camerona. Jak nadmieniono, były to warunki bardzo korzystne⁹. Uwagę interlokutorów zwróciło także „pęknięcie” brytyjskiego społeczeństwa, które wobec dylematu „zostać vs. wyjść” podzieliło się na niemal równe części. Już wówczas w audycjach zarysował się, repetowany w późniejszym czasie, wątek nieudolności „europejskich elit” reprezentowanych m.in. przez kanclerz Niemiec Angelę Merkel oraz przewodniczącego Rady Europejskiej Donalda Tuska, będącego „uosobieniem unijnej maszyny urzędniczej”¹⁰. Kampania referendalna przedstawiana była w kontekście napięcia między coraz bardziej nerwowymi elitami, chcącymi przekonać Brytyjczyków do pozostania we Wspólnocie, a obywatelami, którzy mają coraz większą ochotę opuścić „europejską krainę szczęśliwości”¹¹. Warto odnotować fakt, że druga rozmowa dotknęła także – choć tylko na krótko – polskiego wymiaru ewentualnego brexitu: uczestnicy audycji zgodzili się co do tego, że wyjście Wielkiej Brytanii z UE byłoby dla Polski niekorzystne, gdyż wiązałoby się z utratą sojusznika. Jednocześnie wyrażono przypuszczenie, że wyjście Zjednoczonego Królestwa z Unii mogłoby stać się punktem zwrotnym i doprowadzić do jej zreformowania. Nie ulega wątpliwości, że brytyjskie referendum było, jeszcze przed jego finałem, postrzegane jako ważne, wręcz kluczowe dla Europy wydarzenie. Jak zauważono na antenie: „To taki decydujący moment będzie dla tego, co dalej z UE, czy ona będzie się rozpadała czy trwać będzie”¹².

Ów decydujący moment zaowocował także przesileniem w „Aktualnościach dnia”. O ile przed referendum rozmówcy zachowywali pewną powściągliwość, jeśli chodzi o ocenę sytuacji, skupili się na referowaniu zdarzeń i prezentowaniu prognoz, o tyle późniejsze wydania zdominował w zasadzie jeden temat przewodni, którego załączki ujawniły się jeszcze w ostatniej przedreferendalnej audycji. Motywem, o którym mowa i wokół którego budował się dyskurs, był projekt superpaństwa, który – zdaniem

⁹ „Aktualności dnia”, 3 czerwca 2016.

¹⁰ „Aktualności dnia”, 14 czerwca 2016.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

uczestników audycji – miał zostać narzucony obywatelom przez elity, zwłaszcza Niemców i „eurokratów”¹³. Decyzja o wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej postrzegana była jako niekorzystne wydarzenie. Tym niemniej jednak referendum uznane zostało za głos ludu, czerwoną kartkę rzuconą elitom europejskim, która w zasadzie nie powinna być wielkim zaskoczeniem. Jak skonkludowano na antenie: „To nie jest przyczyna w Brytyjczykach (...) to jest przyczyna wśród tych utopistów, w których głowach powstały struktury ponadnarodowe, mocno zideologizowane, nie liczące się z niczym”¹⁴. Odpowiedzialnością za brytyjskie „no” obciążono jednogłośnie „eurokratów” i „biurokratów”, którym przypisywano chęć forsowania idei federalizacji Europy na korzyść Niemiec; co więcej, uważano, że nie wyciągnęli oni z brexitu żadnych wniosków. Cierpkie słowa kierowano także w odniesieniu do konkretnych osób, w tym przewodniczącego Rady Europejskiej Donalda Tuska: „Jedyne, co Tuskowi wyszło w tej polityce europejskiej, to wyprowadzenie Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej”¹⁵, czy przewodniczącego Komisji Europejskiej Jean-Claude’a Junckera, któremu zarzucano zarówno butę, jak i arogancję¹⁶.

Ostrze krytyki dotknęło też przewodniczącego Parlamentu Europejskiego Martina Schulza, podejrzanego o antypolskie akcje i straszenie narodów Europy centralizującą się Unią, służącą temu, by łączyć państwa narodowe¹⁷. Pozytywne recenzje zbierał za to inicjator referendum, brytyjski premier David Cameron, który, jak prognozowano, może zostać w przyszłości uznanym za męża stanu¹⁸. Trend dyskwalifikowania unijnych decydentów przeplatał się gładko z otwartą niechęcią wobec Niemiec i po części też Francji – obu państwom zarzucano wręcz hegemonistyczne aspiracje, referując np. plotki z „europejskich salonów” sugerujące, że Francja i Niemcy noszą się z zamiarem stworzenia superpaństwa, które miałyby „odrzuć” narody z suwerenności¹⁹. W tym punkcie warto zauważyć, że suwerenność odgrywała w radiomaryjnym dyskursie dość ważną rolę – chodziło jednak nie tyle o samą suwerenność, co o strach przed jej utratą na rzecz wspomnianego superpaństwa.

Wątek suwerenności odniesiono też bezpośrednio do przypadku Polski, nawiązując do zaangażowania Komisji Europejskiej w sprawę Trybunału Konstytucyjnego²⁰, które zostało jednoznacznie źle ocenione i uznane za nieuprawnione²¹. Jest to o tyle ciekawe, że o Polsce, w kontekście brexitu, nie wspomniano szczególnie często, czyniono to w zasadzie na marginesie dyskusji. Zgodzono się co do tego, że wyjście Wielkiej Brytanii

---

¹³ „Aktualności dnia”, 30 czerwca 2016.

¹⁴ „Aktualności dnia”, 23 czerwca 2016.

¹⁵ „Aktualności dnia”, 4 lipca 2016.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ „Aktualności dnia”, 23 czerwca 2016.

¹⁸ „Aktualności dnia”, 29 czerwca 2016.

¹⁹ „Aktualności dnia”, 4 lipca 2016.

²⁰ Więcej na temat sprawy i zaangażowania Komisji: „Report from the Commission. Monitoring the application of European Union law 2016 Annual Report”, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=COM%3A2017%3A370%3AFIN&from=EN> (31.08.2017).

²¹ „Aktualności dnia”, 4 lipca 2016.

ze struktur Unii jest dla Polski niedobłą wiadomością i oznacza utratę sprzymierzeńca, który był w dodatku postrzegany jako przeciwwaga dla Niemiec²². W dyskursie pojawiła się również kwestia dalszego kształtowania polityki państwa polskiego – w tym temacie pochlebnie wyrażano się o działaniach polskiego rządu, choć trzeba jednocześnie zaznaczyć, iż zdania te prezentowane były przez osoby związane z będącą u władzy opcją (rządem Prawa i Sprawiedliwości). Jeden z gości audycji, eurodeputowany Zbigniew Kuźmiuk, zauważył, nie rozwijając szerzej swej myśli, że dla poprzedniej władzy liczyło się to, „co powiedzą Niemcy”, dla obecnej zaś ważną będzie koalicja budowana na bazie Grupy Wyszehradzkiej²³. Z kolei eurodeputowana Jadwiga Wiśniewska zapewniała, że choć „hafaśliwa opozycja będzie podejmowała wszelkie działania, żeby wypychać Polskę z UE, żeby źle mówić o Polsce na brukselskich i strasburskich salonach, my nie (...) możemy dać się wypchnąć”. Co może wydać się zaskakujące, w nagraniach nie rozwijano tematu setek tysięcy polskich emigrantów żyjących w Wielkiej Brytanii, wątek ten został jedynie mimochodem zasygnalizowany.

Tytułem podsumowania należy zauważyć, że brexit przedstawiany był jako symptom choroby, reakcja alergiczna na ideologiczne plany technokratów zmierzające do ufundowania superpaństwa i zapowiedź dalszych problemów. Brytyjskie referendum omawiano w kontekście kryzysu Unii Europejskiej, porażki elit i wyczerpania pewnego modelu integracji. Na falach „Aktualności dnia” zarysował się też wątek polski – ale tylko w odniesieniu do geopolityki, z pominięciem kwestii emigrantów.

„Rozmowy niedokończone”

W analizowanym okresie opublikowano w sumie 144 nagrania „Rozmów niedokończonych” – dwa z nich zostały w całości poświęcone brexitowi i były tak naprawdę składowymi jednej, dłuższej audycji wyemitowanej 19 czerwca 2016, czyli jeszcze przed rozpoczęciem głosowania. Choć temat brytyjskiego referendum zdominował tylko jedną audycję, to samo jego pojawienie się w sztandarowym programie Radia Maryja pozwala sądzić, że redakcja nadała brexitowi duży stopień ważności.

Do studia toruńskiej rozgłośni zaproszono europośta, prof. Mirosława Piotrowskiego, na chwilę pojawił się w niej też o. Tadeusz Rydzik, który jednak nie brał udziału w głównej dyskusji, dotyczącej zbliżającego się referendum, poruszył tylko kilka wątków pobocznych związanych ze służbą zdrowia i funkcjonowaniem radia. Po opuszczeniu studia przez ojca dyrektora rozmowa wróciła do swego głównego nurtu. Na rozważania o brexicie poświęcono ponad trzy godziny, przy czym druga część audycji była – pod względem prezentowanych wątków i wniosków – bardzo podobna do pierwszej, zarówno prowadzący, jak i gość poruszali się po dość szczipłej agendzie

---

²² „Aktualności dnia”, 23 czerwca 2016.

²³ „Aktualności dnia”, 30 czerwca 2016.

tematów, która płynnie korespondowała z tym, co prezentowane było na łamach „Aktualności dnia”.

Z uwagi na to, że rozmowa miała miejsce jeszcze przed rozpoczęciem referendum, duży nacisk położono na opis sytuacji – zastanawiano się, jak wyglądają nastroje społeczne, jaki stosunek do brexitu mają media, a jaki politycy. Nie pozostawiono wątpliwości, że referendum jest wydarzeniem bez precedensu, istotnym dla przyszłości Unii Europejskiej. Gość audycji wyjaśniał, że brytyjskie społeczeństwo jest na tyle podzielone, że o losie referendum zdecydować może nawet jakiś nieprzewidziany wypadek. Przedstawił też główne argumenty poruszane przez zwolenników brexitu, wskazując na przerost unijnej biurokracji, problem imigrantów, kwestie finansowe i „butę brukselskiej wierchuszki”²⁴. Europeoseł zwrócił też uwagę, że spór o brexit podzielił nie tylko wyborców, ale także samą partię Davida Camerona, inicjatora referendum.

Na falach radia analizowano „strategię unijnych elit” wobec referendum, podejrzewając, że z jednej strony następuje próba wyciszenia problemów wewnątrz Unii, z drugiej zaś ukazuje się eurosceptyczną postawę, mającą w istocie maskować intencje głębszej integracji. Uczestnicy rozmowy pytali tylko retorycznie: „czy brytyjskie społeczeństwo się na to nabierze?”²⁵. Prognozowano również, że niezależnie od wyniku głosowania casus Wielkiej Brytanii będzie katalizatorem podobnych kroków w innych państwach, co samo w sobie powinno powstrzymać „rozdęte ego polityków UE”²⁶.

Warto odnotować, że niechęć do elit, uosabianych głównie przez przedstawicieli Unii Europejskiej, była głównym spoiwem łączącym dyskurs „Aktualności dnia” z tym, co działo się na antenie „Rozmów niedokończonych”. Tu również pojawił się niepokój o francusko-niemiecką dominację, która – po ewentualnym odejściu wyspiarzy ze wspólnoty – nie miałyby już hamulców. Zauważyć dało się też przekonanie o tym, że prawdziwa polityka toczy się za kurtyną, czego dowodem miały być zjazdy Bilderberg Group, czyli nieformalne spotkania wpływowych osób ze świata polityki i gospodarki. Jak zauważył prowadzący audycję: istnieje „oficjalna demokracja i cicha demokracja”²⁷. Zwrócono też uwagę na straszenie społeczeństwa ewentualnymi skutkami brexitu oraz na fakt, że najbardziej uderzyłby on w interesy banków i lobby przemysłowego.

Podobnie jak działo się to w „Aktualnościach dnia”, tak i w „Rozmowach niedokończonych” dyskusja o referendum stała się też przyczynkiem do refleksji nad Unią Europejską, która zaowocowała dość gorzkimi konstatacjami. Dominowało przekonanie, że UE zawodzi swych obywateli i, niezależnie od wyniku głosowania, Brytyjczycy pokażą unijnym urzędnikom czerwoną lub co najmniej żółtą kartkę. Gość spotkania ubolewał, że z ważnych dokumentów unijnych „wyrugowano Boga”, a także

---

²⁴ „Rozmowy niedokończone”, cz. 1, 19 czerwca 2016.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

odniesienia do chrześcijaństwa, co wiązało się z koniecznością podstawienia innych niż chrześcijańskie wartości. Zdaniem europośła próby takiego podstawienia trwają nadal i są nimi np. walka z globalnym ociepleniem czy promowanie „ideologii gender”, która zaburza poczucie tożsamości człowieka²⁸. Na antenie radia żartowano też, że ojcowie założyciele Unii Europejskiej na pewno nie piastowaliby w niej żadnych stanowisk, gdyż dzisiejsza Unia nie przypomina już swej protoplastki: „Musimy oddzielić te dwie sprawy, czyli ojców założycieli, którzy mieli wizję europy zjednoczonej opartej na korzeniach chrześcijańskich (...) od projektu zjednoczonej europy przejętego przez grupy lewicowo-lewacko-liberalne”²⁹. Brexit przedstawiany był zatem w kontekście głębokiego, wieloaspektowego kryzysu UE, w tym kryzysu wartości.

Co ciekawe, krytyka Unii Europejskiej miała też swój polski wątek, którego negatywnym bohaterem stał się Frans Timmermans, unijny komisarz zaangażowany w zbadanie sprawy Trybunału Konstytucyjnego. Za złe miano mu przede wszystkim wyznaczanie polskiemu rządowi terminów na udzielenie stosownych wyjaśnień. Na antenie radia wysuwano również przypuszczenie, że materialne korzyści czerpane przez Polskę z budżetu UE wcale nie muszą być tak duże, jak wynikałoby z wycieńczeń biorących się z prostego odejmowania składek od dotacji – jak ostrzegął prof. Piotrowski, mogłoby się okazać, że jednak realnie do Unii dopłacamy³⁰. Warto zauważyć, że wątek Polski został w „Rozmowach niedokończonych” dość dobrze rozwinięty, choć najmniej miejsca poświęcono sytuacji Polaków pracujących na Wyspach. Uspokajano słuchaczy, że ewentualny brexit nie oznacza dla nich katastrofy, a Unia wraz z Wielką Brytanią wypracują nowe umowy i rozwiązania. Z drugiej strony, kilka razy podkreślano, że z punktu widzenia Polski odejście Zjednoczonego Królestwa oznacza utratę sojusznika i silnego państwa, które było w stanie blokować pomysły Niemiec i Francji. Przy okazji cieszący się też z polityki nowego rządu i ministra spraw zagranicznych, który wypracowuje własną politykę, w przeciwieństwie do swego poprzednika (R. Sikorskiego), który jeździł do Berlina i mówił „pod twoim przewodem”³¹.

***

Podsumowując, zarówno „Aktualności dnia”, jak i „Rozmowy niedokończone” poruszały temat brexitu, choć nie czyniły tego szczególnie często. Postawę eurosceptycznych Brytyjczyków przyjmowano ze zrozumieniem, a referendum na Wyspach omawiano w kontekście kondycji Unii Europejskiej, którą oceniano bardzo surowo. W dyskursie radia ujawniła się niechęć wobec unijnych przywódców, elit i przekonanie o planach utworzenia superpaństwa, federalizacji Europy. Na falach rozgłośni omawiano też sytuację Polski na arenie międzynarodowej, dla której brexit miał wiązać się z utratą cennego sojusznika. Mniejsze zainteresowanie budziła za to

---

²⁸ „Rozmowy niedokończone”, cz. 2, 19 czerwca 2016.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ „Rozmowy niedokończone”, cz. 1, 19 czerwca 2016.

sytuacja Polaków, którzy wyemigrowali do Wielkiej Brytanii.

Bibliografia

Pokorna-Ignatowicz K., *Antyunijne imperium Ojca Rydzyka. Od Radia Maryja to TV Trwam*, „Studia Medioznawcze” 2003, nr 5 (15).

Krzemiński I., *Czego nas uczy Radio Maryja*, Warszawa 2009.

Wodak R., *Dyskurs populistyczny: retoryka wykluczenia a gatunki języka pisanego*, [w:] *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008.

Źródła internetowe

Krupa I., *Wielka Brytania: Ruszyła kampania przed referendum ws. Unii Europejskiej*, *GazetaPrawna.pl*, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/936707,wielka-brytania-ruszy-la-kampania-przed-referendum-ws-unii-europejskiej.html> (10.07.2017).

PAP, *Polskie Radio, Wielka Brytania: rząd odrzucił petycję o ponowne referendum ws. brexitu*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1641307,Wielka-Brytania-rzad-odrzucil-petycje-o-ponowne-referendum-ws-Brexitu> (10.07.2017).

„*Report from the Commission. Monitoring the application of European Union law 2016 Annual Report*”, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=COM%3A2017%3A370%3AFIN&from=EN> (31.08.2017.)

Szubański P., *Brexit. Wielka Brytania poza Unią. Wyniki referendum: w Anglii za, Szkocja przeciwna. Funt w dół*, *Wyborcza.pl* <http://wyborcza.biz/Waluty/1,111132,20296094,brexit-wielka-brytania-poz-a-unia-wyniki-referendum-w-anglii.html#ixzz4FDC8c6yH> (10.07.2017).

Audycje

„Aktualności dnia”, 3 czerwca 2016, *Wielka Brytania przed referendum ws. wyjścia z UE*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/wielka-brytania-przed-referendum-ws-wyjscia-z-ue/> (23.07.2016).

„Aktualności dnia”, 14 czerwca 2016, *Za 9 dni referendum w sprawie brexitu*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/za-9-dni-referendum-w-sprawie-brexitu> (23.07.2016).

„Aktualności dnia”, 23 czerwca 2016, *Trwa referendum ws. wyjścia Wielkiej Brytanii z UE*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/trwa-referendum-ws-wyjscia-wielkiej-brytanii-z-ue/> (23.07.2016).

„Aktualności dnia”, 29 czerwca 2016, *Brexit na nieformalnym szczycie UE*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/brexit-nieformalnym-szczycie-ue/> (23.07.2016).

„Aktualności dnia”, 30 czerwca 2016, *Przyszłość UE?*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/przyszlosc-unii-europejskiej-2/> (23.07.2016).

„Aktualności dnia”, 4 lipca 2016, *Sytuacja w Parlamencie Europejskim po tzw. brexicie*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/sytuacja-parlamencie-europejskim-tzw-brexicie/> (23.07.2016).

„Rozmowy niedokończone”, 19 czerwca 2016, *Unia Europejska przed Referendum w Wielkiej Brytanii cz. 1*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/unia-europejska-prze-referendum-w-wielkiej-brytanii-cz-i/> (23.07.2016).

„Rozmowy niedokończone”, 19 czerwca 2016, *Unia Europejska przed Referendum w Wielkiej Brytanii cz. 2*, <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/unia-europejska-przed-referendum-w-wielkiej-brytanii-cz-ii/> (23.07.2016).

Goodbye Great Britain. Radio Maryja and Brexit

Summary

Brexit can be perceived as one of the most important events in the European Union's history. The Britons' decision to leave the EU has its consequences not only when it comes to economy or politics, but also when it comes to media discourse. This paper tries to analyse the content that was produced by the controversial Radio Maryja in reference to Brexit. As it turns out, the British referendum offered Radio Maryja an opportunity to criticize the UE's elites and frighten people by the vision of the European superstate.

Keywords: Brexit, Radio Maryja, discourse.